

Motion till riksdagen

1986/87:Jo707

Olof Johansson m. fl. (c)

Det internationella miljösamarbetet, m. m.

Sammanfattning

Centerpartiet efterlyser i motionen ett starkare svenskt engagemang i det internationella miljöarbetet. Sverige har tidigare intagit en tätposition i miljöarbetet, men är nu snarare en passiv observatör. Alla stora miljöproblem har internationella dimensioner. Framgång i miljöarbetet i Sverige kräver gemensamma insatser internationellt.

Motionskraven i sammandrag:

- * Ett utbyggt miljöbistånd och ett internationellt samarbete för att lösa miljöproblemen i tredje världen är viktiga delar i ett program för "bistånd för fred".
- * Forskningsprogram om kärnvapenkrigets miljöeffekter. Förstärkning av FN:s miljöprogram UNEP. Sverige bör utarbeta aktionsprogram för skyddet av de tropiska regnskogarna, mot jordförstöring, ökenspridning, samt miljökonsekvenserna av industrialiseringen och kemikaliseringsen i tredje världen.
- * Sverige bör inbjuda till en internationell konferens om naturresurshushållning och miljö.
- * Sverige bör konkretisera den europeiska miljöstrategin inom ESK, europeiska säkerhetskonferensen, vid pågående möte i Wien enligt förslag i motionen.
- * Program för effektivare skydd av den marina miljön.
- * Avvecklingsplan för försurningen.
- * Program för skydd av ozonskiktet.
- * En obligatorisk ansvarsförsäkring för kemikalier.
- * Program för att minska användningen av kemiska medel i jordbruket och läckage från marken.

Internationell bakgrund

Det står i dag klart, att praktiskt taget alla stora miljöproblem har internationella dimensioner. Miljöproblemen förorsakas eller förvärras av utsläpp i andra länder, nära och fjärran. Det enskilda landet som drabbas kan inte självt lösa problemen, utan det kan bara ske genom internationellt samarbete.

Kärnkraftsolyckan i Tjernobyl ger skrämmande bevis på att kärnkraftshaverier har förödande effekter på människor och miljö. Men också produktions-

resurser drabbas. En olycka mer än 100 mil från Sveriges gränser får sådana verkningar hos oss, trots att endast en mindre del av bränslehardens radioaktiva innehåll släpps ut i atmosfären.

Internationellt samarbete är också en absolut förutsättning för att kunna avvärja de globala miljöhoten, såsom drivhuseffekten, nedbrytningen av ozonlagret samt förstörelsen av de tropiska regnskogarna.

Utsläppen av koldioxid, kväveoxider, kolväten och freoner är alla bidragande orsaker till drivhuseffekten. Därtill kommer effekterna av att de tropiska regnskogarna skövlas. Följden av allt detta kommer att bli en successiv temperaturförhöjning. Fram till år 2030 har man räknat med en höjning med ca 1,5°C, enligt UNEP-konferensen i Villach.

Ett annat globalt miljöhot i samband med skövlingen av de tropiska regnskogarna är den galopperande minskningen av jordens växt- och djurarter. Ca 70 % av jordens genetiska resurser finns i regnskogarna.

Allvarlig, oreparabel försämring av miljön kan i sig hota överlevnaden och därmed fundamentalt och i vid mening undergräva staters säkerhet. Miljöförstöring kan också framkalla intressekonflikter och/eller förvärra konflikter som redan finns mellan stater. Dessa konflikter kan bli så allvarliga att de övergår i militära konflikter, även om konkurrensen om naturresurser inte längre är den grundläggande orsaken som den så många gånger förr har varit under världshistorien.

Forskningen om miljökonsekvenserna av ett kärnvapenkrig är väsentlig för alla stater eftersom ökad kunskap på detta område kan vara ett värdefullt bidrag för att få till stånd en nedrustning av kärnvapen. Det är därför angeläget att klarlägga de förödande klimat- och miljöeffekter som forskarna hittills förutspått blir följden av ett kärnvapenkrig.

Den drastiska miljöförsämringen i tredje världen är ett hot mot nationell och internationell säkerhet också i så måtto att hela basen för ekonomi och försörjning bryts ned. Detta sker när jord-, mark- och skogsresurserna överexploateras och felutnyttjas.

Sverige bör lägga kraftigt ökat vikt vid miljö- och resursfrågorna i det bilaterala utvecklingsarbetet. Det räcker inte med att satsa svenska biståndspengar på rena miljöprojekt eller miljökomponenter i utvecklingsprojekt. Vad som krävs i ett längre perspektiv är att miljö- och naturresurshänsyn självklart byggs in i de samlade utvecklingssträvandena hos våra biståndsländer.

Det måste bli ett erkänt faktum att rationellt, långsiktigt nyttjande och skydd av naturresursbasen är ett helt centralt utvecklingsmal.

Det framstår som särskilt angeläget att föra in miljöperspektivet också i de "högpolitiska" utvecklingsfrågorna – skuldfrågorna, valutapolitiken, den internationella ränte- och handelspolitiken.

Som exempel på följden av att bortse från miljökonsekvenserna kan nämnas Världsbankens projekt i Indonesien. Det är fråga om det största folkomflyttningsprojektet i historien. Slutmalet har uppgetts vara en förflyttning av 65 miljoner människor på 20–30 år för att lösa Javas överbefolkningsproblem. En omfattande miljöförstörelse kommer att bli resultatet av projektet. 30 000 km² regnskog kommer att försvinna redan under 1980-talet. Beslutet i Världsbanken fattades utan att miljöhänsyn har beaktats.

Javas överbefolkningsproblem löses bättre genom landsbygdsutveckling, familjeplanering m. m. på själva Java. Världsbanken bör därför ge projektet en sådan inriktning och avbryta pågående miljöförstörelse.

Mot. 1986/87
Jo707

Ett utbyggt miljöbistånd och ett internationellt samarbete för att lösa miljöproblemen i tredje världen blir sålunda viktiga delar i ett program för "bistånd för fred".

En stark tendens att vilja byråkratisera arbetet, med åtföljande handlingsförlamning, kan tveklöst ses i dag i UNEP, ECE och det internationella arbetet med miljökonventionerna (med ett visst undantag för luftvårdskonventionen inom ECE). Det blir alltmer sällsynt med politiker som deltagare i de viktiga internationella mötena. Denna politiska lågprioritering återverkar på arbetet och resultaten av mötena.

Den centerledda regeringen införde ekonomiskt stöd till den svenska miljörelsen för att aktivt väcka opinion i bl. a. luftförorenings-/försurningsfrågan utomlands. Arbetet bedrivs genom de svenska organisationernas systerorganisationer i andra länder och genom den internationella miljörelsen. Det är ytterligare ett sätt att aktivt driva miljöarbetet.

Sverige bör framdeles än mer aktivt använda sig av dessa vägar för internationell politisk mobilisering.

Det kommer att bli allt viktigare att visa att ekonomin och välfärden på jorden finns att söka i en framsynt resurspolitik. Vi anser att Sverige nu bör ta initiativ till en internationell konferens om miljö- och resurshållning.

Större frågor i Sveriges internationella miljöpolitik

Globalt

1987 års session med UNEP förbereds nu. Vid detta möte kommer en huvudfråga att vara behandlingen av perspektivdokumentet, dvs. de långsiktiga planerna för FN:s miljöarbete till år 2000 och därefter. Beslut i denna viktiga fråga kommer att fattas. Sverige måste åter med kraft arbeta för att vända den negativa utvecklingen och stärka FN-systemets insatser på miljöområdet – och då särskilt UNEP:s verksamhet.

Bland de viktiga sakfrågorna som Sverige bör förbereda sig på att driva vid 1987 års UNEP-möte kan följande nämnas:

- "*Drivhuseffekten*". Sverige bör verka för ett UNEP-program för stöd till utvärderingar av de nationella konsekvenserna av de temperaturhöjningar som forskarna nu anser vara oundvikliga (konstaterat vid UNEP/WMO/ICSU-konferensen i Villach, hösten 1985). Syftet med programmet bör vara att driva fram åtgärder mot utsläpp av bl. a. koldioxid, freoner och kolväten.
- *Uttunningen av ozonskiktet*. Mot bakgrund av de nyligen publicerade forskningsresultaten som visar ett stort "hål" i ozonskiktet över Antarktis och som också visar att skiktet håller på att tunnas ut över norra halvklotet, är det ytterst angeläget att arbetet med ett freonprotokoll till UNEP:s ozonkonvention från 1985 slutförs. Miljöstyrelsen måste ge klara direktiv i denna fråga så att utsläppen av freoner minskar (för närvarande ökar de) snarast.

- *Miljökonsekvenser av ett kärnvapenkrig.* Ett program bör upprättas för stöd till nationella utvärderingar av miljökonsekvenserna av ett kärnvapenkrig. Utvärderingarna bör sedan kanaliseras till FN:s nedrustningsarbete. Sverige bör ge ekonomiskt stöd till programmet inom ramen för "bistånd för fred".
- *Miljöskydd i flodsystem.* Sverige bör ta initiativ till ett program inom UNEP:s ram för samarbete till skydd för miljön i flodsystem. Stöd via vårt biståndsanslag bör utlovas så att sådana regionala program kan genomföras. Det hela skall, som nämnts, ligga inom det diskuterade svenska programmet "bistånd för fred".
- *Miljöfrågorna inom FN-systemet.* Sverige bör snabbutreda hur miljöfrågorna bättre skall kunna bevakas inom hela FN-systemet och särskilt hur UNEP:s roll skall kunna förbättras. Det gäller särskilt skyddet för de tropiska regnskogarna; jordförstöringen; ökenspridningen; effekterna av kemikaliseringsen i u-länderna; utvärderingar av miljökonsekvenserna av industrialiseringen i tredje världen.
Dessa viktiga frågor har FN-systemet fortfarande inte kunnat ta itu med på ett tillfredsställande sätt. Regeringen bör lägga fram förslag om detta inför UNEP-mötet 1987.
- *"Politisering" och breddning.* Politiker, vetenskapsmän och miljöörelsen bör aktivt dras in i förberedelserna för agerandet i UNEP.

Regionalt (Europa)

Konferensen om säkerhet och samarbete i Europa (ESK) 1973–1975 blev ett genombrott för ett alleuropeiskt miljötänkande. Konferensens slutdokument undertecknades i Helsingfors 1975, och i aktionsprogrammet infördes ett omfattande miljöavsnitt. FN:s Ekonomiska Kommission för Europa (ECE) utsågs att ansvara för att miljöprogrammet genomfördes.

Programmet är emellertid svagt så till vida att det inte innehåller några konkreta åtgärder. Man rekommenderade i stor utsträckning studier och forskning om miljöfrågor samt omnämnde mycket vagt att åtgärder var önskvärda.

År 1979 kunde det första, och hittills enda, alleuropeiska miljöministermötet inom ECE hållas. Då undertecknades Konventionen om långväga, gränsöverskridande luftföroreningar samt en Deklaration om utveckling av resurssnål teknik.

I november 1986 inleddes den tredje uppföljnings- och granskningskonferensen inom ESK i Wien.

Sverige bör ha som mål för sina insatser att få till stånd en förnyelse och vitalisering av den miljöstrategi som lades fast i ESK:s slutdokument 1975. Det bör markeras starkare att det behövs konkreta beslut om åtgärder samt att miljöaspekterna måste byggas in i den allmänna samhällsutvecklingen. Ett antal konkreta förslag bör sonderas när man utarbetar miljöstrategins blivande handlings- och åtgärdsinriktade delar:

- Effektivare skydd av den marina miljön.

Under början av 1970-talet slöts en rad regionala avtal i syfte att skydda den marina miljön mot utsläpp och annan tillförsel av föroreningar. Arbetet

med dessa konventioner har hela tiden präglats av motsättningar mellan de stater som hävdar att konventionerna är till för att stoppa regelrätta utsläpp och de stater som anser att konventionerna är till för att kontrollera tillåtna utsläpp genom dumpning och från landbaserade källor. Sverige tillhör länderna som vill att konventionerna skall fungera som instrument i arbetet på att stoppa utsläpp och annan tillförsel.

Rapporterna om miljöskador i den marina miljön duggar tätt. Vi får allt oftare rapporter om försämrad miljö i Östersjön, Kattegatt, vissa delar av Nordsjön samt Medelhavet. En stor del av utsläppen sker i floder som den inträffade katastrofen i Rhen, både i länder med egen kust och i länder utan kust.

Miljön i floder och havsområden är alltså en angelägen fråga för alleuropeiska initiativ. Dels handlar det om att enas om utsläppsminskningar, dels om att på sikt harmonisera reningskraven för specifika anläggningstyper.

Sverige har hittills kunnat agera samlat i det internationella arbetet för att minska havsföroreningarna. Mot bakgrund av vad vi tidigare beskrivit står det klart att läget nu är så allvarligt att regeringen inte kan räkna med fortsatt enighet om inte åtgärder vidtas.

Från centerpartiet föreslår vi bl. a.:

- prioritera havsmiljön
- vidga programmet för övervakning av miljö kvalitet (PMK) också till Västerhavet och Nordsjön
- förstärk det internationella samarbetet, så att Helsingforskonventionen för Östersjön följs
- tillsätt en Nordsjökommission för att utarbeta regler och avtal för Nordsjön
- komplettera Oslokonventionen så att all miljöfarlig dumpning förbjuds liksom förbränning av avfall till havs
- begär att utredningsanläggningen för radioaktivt avfall i Sellafield, Storbritannien stängs
- begränsa utsläppen av organiska klorföreningar, klor, kolväten och tungmetaller
- förbjud bekämpningsmedlen toxaphene och chlordan
- utarbeta handlingsprogram för särskilt föroreningskänsliga områden, som exempelvis Kattegatt
- begränsa kväveläcket från industri och trafik, jordbruk och hushåll
- minska utsläppen av dioxiner och förbjuda användningen av organiska tennföreningar
- kräv miljökonsekvensanalyser av nya anläggningar som kan påverka förhållandena i våra kusthav.

Avvecklingsplan för försurningen

Vi kan inte acceptera större föroreningar från mänsklig verksamhet än vad naturen klarar av att ta emot. Experterna vid den Nordiska luftvårdskonferensen slog fast att nedfallet av svavel därför måste minskas med ca 80 % för att undvika försurning av vatten och mark. Motsvarande målsättning för

kväve måste vara en minskning av utsläppen med ca 75 %. Halterna av ozon måste därmed vara en minskning av utsläppen med ca 75 %. Halterna av ozon måste därmed också minska med ca 75 %. Dessa naturens smärtgränser för ämnen och föreningar måste vara riktlinjer för såväl det internationella som nationella arbetet. Svergie måste därför ta initiativ till att förstärka konventionen om långväga luftföroreningar utifrån denna målsättning.

Det är uppenbart att finansierings- och valutaproblem i vissa av Europas länder förhindrar effektiva åtgärder. Bristen på åtgärder drabbar både dessa länder själva och miljön i andra länder, däribland Sverige. Detta gäller i första hand det akuta behovet av åtgärder i Östeuropa. Den bästa tillgängliga reningstekniken finns i väst, men den behövs lika mycket i öst. Brist på konvertibla valutor är ett problem för dessa öststater.

Centerpartiet har i svenska riksdagen liksom i Nordiska Rådet framfört förslag om att inrätta en ekonomisk fond för arbete i syfte att komma till rätta med Europas luftföroreningsproblem. En fond bör byggas upp genom avgiftsuttag på fossila bränslen. Efter en prioritering utifrån miljösynpunkt bland befintliga fossilt eldade anläggningar och med beaktande av ländernas ekonomiska förutsättningar kan en fördelning göras av fonderade medel via lån eller bidrag. Medlen bör utnyttjas för åtgärder som syftar till minskade försurande utsläpp. Det kan ske genom effektivare reningsmetoder, effektivare energianvändning och/eller övergång till mindre försurande energislag. Investeringsstimulanser torde vara en förutsättning för att det skall bli möjligt för ekonomiskt svaga länder att inom rimlig tid satsa på bättre rening och mindre försurande utsläpp.

Riksdagens majoritet biföll centerens förslag, men regeringen har underlåtit att driva frågan vidare internationellt, trots att det finns ett stort intresse bland de europeiska länderna.

Utöver den internationella luftvårdsfonden bör stater kunna lämna utrymme för exportkreditgarantier. Krediter från detta frivilliga "fönster" bör bindas till upphandling i resp. bidragande land. Sverige har ju särskilt stort intresse att något görs för att begränsa luftföroreningsutsläppen och utsläppen till Östersjön. Vi skulle kunna styra sådana krediter till sådana viktiga åtgärder. Samtidigt kan svensk industri, som är långt framme vad gäller reningsteknik, gynnas av arrangemanget. Dessa exportfrämjande krediter skulle bara behöva kompletteras med erbjudanden om statliga exportkreditgarantier.

Förbränning av fossila bränslen i kraftverk, värmepannor och bilar är de helt dominerande källorna till utsläpp av svavel och kväve. *Det är bara genom en annan energi-, industri- och trafikpolitik och satsning på ett resurssnåläre decentraliserat samhälle som luftföroreningarna radikalt kan minskas.* Det bästa sättet är effektivare energianvändning och ökad användning av andra energislag än fossila bränslen. Olje- och kolanvändningen får inte tillåtas öka. Energiskatter måste utnyttjas som ett miljöpolitiskt instrument.

Det finns också en rad tekniska åtgärder som gör det möjligt att minska utsläppen. Reningen kan vidtas före, under eller efter förbränningen. De vanligaste metoderna för att rena bränslena från svavel före är fysikalisk koltvättning, kemisk kolrening och direkt eller indirekt avsvavling av olja. 30 000 ton svavel skulle kunna tas bort i Sverige om effektivare avsvavling

gjordes av tjocka och tunna eldningsoljor och dieselbrännoljor.

Mot. 1986/87

Jo707

För att visa vilka möjligheter miljötekniken ger kan följande exempel vara belysande: Rening av destillatolja till 90 % av svavelhalten. Låg NO-brännare minskar kväveoxidutsläppen med ca 50 %. Absorbenter vid förbränning av sten- och brunkol 40–60 % svavelreduktion. Fluidiserad bädd minskar svavelutsläppen med 90 %. Rökgasdenitrifikation minskar kväveoxidutsläppen med 80 %.

Som på de flesta områden i samhället sker en vidareutveckling av tekniken, men det finns i dag inga skäl att avvakta med reningsåtgärder. Vi anser att samhället måste stimulera till ökade insatser utöver de gränsvärden som är uppsatta för olika utsläpp.

Det har nyligen slutits ett samarbetsavtal mellan europeiska stater om tekniskt och vetenskapligt utvecklingssamarbete. För att främja ett europeiskt samarbete på miljöområdet och för att utveckla och stimulera åtgärder som minskar luftföroreningarna bör ett Miljö-EUREKA bildas. En sådan Miljö-EUREKA bör också samordna forskningsinsatserna på området och samordna de miljöövervakningsprogram som finns och som behöver vidareutvecklas.

Informationsinsatserna är av stor betydelse och en Miljö-EUREKA skulle på effektivt sätt kunna sprida information om åtgärderna teknik och forskning inom luftföroreningsområdet. Samarbetet inom Miljö-EUREKA skall vara öppet för alla länder i Europa. Både bensin- och dieseldrivna person- och lastbilar släpper ut stora mängder luftföroreningar. Kväveoxid, koloxid, kolväten, ozon, bly och sotpartiklar skadar människa och miljö. Det är därför utomordentligt angeläget att åtgärder sätts in för att begränsa utsläppen. Effektiva katalytiska avgasrenare har använts i USA och Japan i tio års tid. Det senaste beslutet inom EG innebär att en minskning kommer att dröja in på 1990-talet. Det krävs därför att länder utanför EG driver på arbetet och tar initiativ. Hur angelägna, enhetliga kraven på Europas bilpark än är, så får enigheten inte uppnås på bekostnad av miljön. Med den ökning av person- och lastbilsparken som förväntas kommer kväveoxidutsläppen i Sverige endast att minska med 5 % till år 2000 genom de beslut om avgasrening som nu fattats i Sverige. Den svenska regeringens bristande handlingskraft har försenat nödvändiga åtgärder.

Det dröjer innan minskade bilavgasutsläpp leder till en mer omfattande minskning av miljöskadorna. Eftersom kväveoxidutsläppen ökar med ökad förbränningstemperatur finns ett klart samband mellan hur fort man kör och hur stora utsläppen blir. Att köra långsammare är därför ett sätt att redan nu åstadkomma mindre utsläpp.

I Schweiz och Västtyskland har utredningar visat på sambandet mellan hastighet, förbränningstemperatur och kväveoxidutsläpp. Vi anser att den svenska regeringen skall utreda möjligheterna att begränsa utsläppen genom en sänkning av trafikhastigheter. Åtgärder mot dieselavgaserna framstår nu som särskilt angeläget. De tunga dieselfordonen kommer att svara för en ökande andel av kväveoxidutsläppen. De för närvarande strängaste kraven för tunga dieselfordon är de s. k. Kalifornienkraven. Man kan grovt räkna med att det krävs en sänkning av utsläppen av kväveoxider med 40–50 % jämfört med dagens situation för att möta dessa krav.

Ytterligare en teknisk lösning på bilavgasproblemen är den s.k. lean burn-tekniken. Principen är att motorn tillförs mer luft i förhållande till bränslemängden. Det är viktigt att nu utreda kostnader och effekter vid sådana förbättringar av dieselmotorerna. Det pågår även annan motorutveckling med lågtemperaturförbränning och också utveckling av ångmotorer som i en framtid kan bli intressant.

Utvecklande av energiteknik och trafiklösningar som begränsar utsläpp av bilavgaser är nödvändig. Det är också angeläget att regeringen stimulerar en överföring av gods från lastbil till järnväg i enlighet med riksdagens beslut.

De sammanlagda miljöeffekterna av byggnation av motorvägar är svåra att uppskatta och olika experter har ibland olika uppfattningar. Av denna anledning är det angeläget att koncessionsnämnden för miljöskydd får pröva utbyggnaden av flygplatser, motorvägar och andra stora trafikleder.

Vi anser att miljökonsekvensanalyser måste upprättas innan beslut fattas och åtgärder utförs som kan få en betydande inverkan på miljön. I en sådan miljökonsekvensbedömning skall redovisas miljöeffekter av och alternativ till ett visst beslut eller en viss åtgärd. Vi anser att de aktuella förslagen om fasta förbindelser över Öresund bör bli föremål för sådana analyser.

Skydda ozonskiktet

Sedan utsläppen av freon åter börjat öka, har uttunningen av det stratosfäriska ozonlagret fortsatt. I de högsta lagren har mätningar nu gjorts som bekräftar forskarnas tidigare utarbetade modeller över nedbrytningsprocesserna. Särskilt oroande är den kraftiga uttunning av ozonlagret som nyligen konstaterades över Antarktis och de sydligast delarna av Sydamerika. Där har ozonlagret minskat med 40 %, och "hålet" är till sin utbredning lika stort som USA.

Freoner används som drivmedel i sprayförpackningar, som jämsmedel i hård och mjuk skumplast till möbler, fordon, isolering av byggnader, vägar, kylskåp m. m., som kylmedium i kylanläggningar, värmepumpar och luftkonditioneringsaggregat samt som lösnings- och avfettningsmedel.

Nuvarande och förväntad användning i Sverige redovisas av naturvårdsverket i delrapport till regeringen 1986-08-15. Av denna rapport framgår att nettoanvändningen i Sverige för närvarande uppgår till ca 5 000 ton (inkl. nettoimport i varor) och beräknas öka med 3,5–4 % per år eller med ca 50 % på tio år, till ca 7 000 ton 1994. Som jämförelse kan nämnas att den totala förbrukningen i världen uppgår till ca 1 000 000 ton.

Någon särskild destruktion av freoner förekommer ej. Alla freoner som produceras kommer därför att släppas ut förr eller senare. I fråga om ungefär hälften av freonanvändningen sker utsläppen dock med lång tids fördröjning. Utformningen av de produkter som tillverkas i dag bestämmer därför utsläppen under första hälften av 2000-talet.

Rapporter om att värmepumpar läcker i stor omfattning gör situationen allt allvarligare. Centerpartiet har såväl i regeringsställning som i riksdagen drivit på arbetet med både den internationella konventionen om ozon och kravet på åtgärder. Riksdagen biföll förra året en centermotion, och det är mot bakgrund av det beslutet som naturvårdsverkets program har tillkom-

mit. Naturvårdsverket har presenterat en rad förslag till åtgärder såväl i ett kortare som i ett längre perspektiv. Förslagen omfattar möjligheten att minska användningen och utsläppen av freoner. Förslagen omfattar också möjligheterna att ersätta freoner med andra ämnen inom olika användningsområden. Naturvårdsverket avser att återkomma med ytterligare förslag. Vi anser att regeringen snarast bör framlägga förslag till åtgärder som innebär att freonanvändningen i stort sett kan avvecklas inom tio år.

Försäkra kemikalier

Antalet och mängderna av kemiska ämnen och produkter ökar ständigt i det moderna samhället. Tusentals nya produkter tillkommer varje år. Industrisamhället producerar också stora mängder kemiskt avfall. En stor del av detta avfall kan hota miljön och människors hälsa.

Principen att den som utövar förorenande eller annan miljöfarlig verksamhet skall betala för skadeverkningarna (Pollutor Pays Principle – PPP) är ett riktmärke för lagstiftningen i många länder. I Sverige föreskriver miljöskyddslagen (ML) ett långtgående skadeståndsansvar för miljöstörningar av olika slag – föroreningar, buller, skakning m. m. Den som driver miljöfarlig verksamhet svarar i princip strikt för inte bara skada på person eller sak utan också ren förmögenhetsskada som verksamheten medför i omgivningen.

En sträng skadeståndsregel ger emellertid inte någon garanti för att en skada ersätts. För skadeståndsskyldighet är det nödvändigt att man kan konstatera ett orsakssamband mellan den ansvariges verksamhet och skadan. Detta kan vara svårt vid föroreningsskador då de biogeokemiska kretsloppen och flödena genom ekosystemens olika delar är mycket komplicerade. Flera samverkande faktorer krävs ofta för att skadan skall utlösas.

Miljöskadeutredningen anser att skadeståndsrätten och de reformer utredningen föreslår i dessa avseenden knappast är tillräckliga för att trygga den skadelidandes ersättningsbehov och fördela risken för miljöskador på ett rimligt sätt. Många gånger blir det omöjligt att entydigt bevisa en miljöskada och få ut ersättning av skadegöraren. Vid skador genom mindre utsläpp från en mängd föroreningsskällor kan det vidare i praktiken vara omöjligt eller i vart fall alltför krångligt att kräva skadestånd av varje skadegörare för den skada denne svarar för.

Det väsentliga i naturresurs- och miljöpolitik är naturligtvis att förhindra skador, inte att ersätta dem. Även om miljöpolitiken är framgångsrik i den meningen att av samhället uppställda gränser inte överskrids så kvarstår ändå olika restriktioner. Restriktionen kan dels vara medveten, dels bero på felbedömningar eller på kunskapsbrist. Medan förhållandevis stor uppmärksamhet har ägnats åt att förhindra denna restriktion, bl. a. genom hanteringsföreskrifter har mindre uppmärksamhet ägnats åt att kompensera dem som trots åtgärderna drabbas.

Ytterligare skäl till att särskild ersättning behövs är att det ofta förflyter lång tid innan skadorna och deras omfattning visar sig. Det kan innebära att det företag som orsakat skadorna lagts ned innan skadorna kommer i dagen, varför det inte längre finns någon som kan ställas ansvarig för det inträffade. Här kan BT-Kemis fabrik i Teckomatorp nämnas som ett exempel. Ett annat

fall kan vara att företagets ekonomi är så dålig att man inte kan bekosta den erforderliga saneringen eller kan ersätta skadorna. Som tidigare nämnts kan vidare ofta flera företag vara inblandade. Dessutom kan effekterna vara beroende av flera samverkande faktorer som kan härledas till olika verksamheter. I de sistnämnda fallen kan det vara omöjligt att föra skadeståndstalan mot alla potentiellt skyldiga.

Erfarenheterna talar för att en obligatorisk kemikalieförsäkring införs. Tillverkare och importörer av kemikalier bör åläggas att ta en ansvarsförsäkring för sina produkter. Försäkringsbolagen sätter da premien efter hur man bedömer riskerna. Detta system skall åstadkomma en minskning av mängden farliga eller osäkra kemikalier, en bättre kontroll av de produkter som säljs och används, samt bättre ekonomiska ersättningsmöjligheter för den som drabbas av de kemiska produkternas negativa effekter.

Jordbruk och miljö

Jordbruk och miljö är intimt förknippade med varandra. Inte bara genom jordbrukets påverkan av miljön, utan också genom att miljöförändringar kan ge upphov till allvarliga problem i jordbruket i Sverige som i andra länder. Men jordbruket kan också medverka till att lösa miljöproblem på andra håll i samhället.

Den bästa garantin för att behålla ett vackert omväxlande landskap är att åkerarealen brukas och hagarna betas.

En satsning på råvaruproduktion för energi och den kemiska industrin ger ett bra bevarande av åkermarkens produktionsförmåga. Det ger dessutom ett gott skydd mot läckage av växtnärsalter. Dessutom kan biomassa för energiproduktion förenas med uppsamling av tungmetaller ur jordbruksmarken eftersom tungmetaller kan samlas i askan efter biomassans förbränning.

Globalt sett är åkermark en knapp och minskande resurs. Åkermarken skall utnyttjas så att den ger största möjliga samhällsnytta samtidigt som den långsiktiga produktionsförmågan upprätthålls. De ämnen som används i jordbruket får inte förorsaka påtagliga eller bestående skador i miljön. De växter och djur som är knutna till jordbrukslandskapet måste ges ökad möjlighet att fortleva där så att deras existens tryggas även för framtiden.

Kadmium måste bort ur fosforgödselmedel. Strävan bör vara att utveckla metoder för att använda den inhemska fosfaten. Användningen av gödsel med försurande effekt bör upphöra i skogsbruket där kompensationskalkning ej förekommer.

Det är angeläget att med hjälp av bl. a. markkarteringar få fram värden för optimal växtnäringstillförsel. Det är också viktigt att utveckla odlingsystem, brukningsmetoder och teknik som minimerar läckaget av bl. a. kväve. Detta kräver att marken är bevuxen så stor del av året som möjligt.

Användningen av kemiska medel kan och bör minskas genom

- ökad konkurrenskraft hos grödan genom växtförädling
- balans i växtföljden
- biologiska metoder
- resistensförädling
- teknikutveckling

- ansvarsförsäkring för kemikalier
- förbud och avgifter
- Växtnäringsläckaget från jordbruket kan minskas genom att
- förutsättningarna för växternas näringsupptag förbättras och växtnäringsförlusterna därigenom minskas
- tekniken för utnyttjande av stallgödsel förbättras
- ändrade odlings- och bruksmetoder
- teknikutveckling
- miljöanpassade spridningstidpunkter

Hemställen

Med hänvisning till vad som i motionen anförts hemställs

1. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna att Sveriges internationella miljöagerande bör förstärkas i enlighet med motionen.
2. att riksdagen beslutar begära att regeringen tar initiativ till en internationell konferens om miljö- och naturresurshushållning.
3. att riksdagen begär att regeringen tar initiativ till ett Miljö-EUREKA för att främja europeiskt samarbete på miljöområdet.
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om att fullfölja riksdagens beslut om en internationell luftvårdskonferens.

[att riksdagen beslutar att exportkreditgarantier kan lämnas vid export av svensk reningsteknik¹].

5. att riksdagen beslutar att målsättningen är att begränsa de försurande utsläppen med 80 % av nuvarande svavelutsläpp och med 75 % av kväveutsläppen, samt att minska de marknära ozonhalterna med 75 %.
6. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära en parlamentarisk miljökommission i enlighet med motionen.
7. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära förslag om åtgärder för att begränsa utsläppen från dieselfordon.
8. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära en utredning om möjligheten att begränsa utsläppen genom sänkning av trafikhastigheten.
9. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära förslag innebärande att koncessionsprövning skall ske av utbyggnader av flygplatser, motorvägar och andra stora trafikleder.
10. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära förslag om krav på miljökonsekvensanalyser i enlighet med motionen.
11. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om åtgärder för att minska föroreningarna av haven.
12. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om åtgärder för att kraftigt begränsa utsläppen av freoner.

13. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära förslag om obligatorisk kemikalieförsäkring i enlighet med motionen.

Mot. 1986/87
Jo707

14. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om jordbruk och miljö.

Stockholm den 14 januari 1987

Olof Johansson (c)

Gunnel Jonäng (c)

Bertil Fiskesjö (c)

Karin Israelsson (c)

Britta Hammarbacken (c)

Pär Granstedt (c)

Gunnar Björk (c)
i Gävle

Karl Erik Olsson (c)

Nils G. Åsling (c)

Kjell A. Mattsson (c)

Gunilla André (c)

P.-O. Eriksson (c)

Börje Hörnlund (c)